

Amerika Küresel Liderlik Rolünden Emekli Mi Oluyor?

Pew Araştırma Merkezi'nin en son açıkladığı anketin sonuçlarına göre Trump'ın yönetime gelmesiyle birlikte ABD'nin küresel liderliği ve ABD Başkanı'na ve dış politikasına duyulan güven konusunda bir popülerite kaybının yaşandığı görülüyor. Bu sonuçlar, Trump'ın liderliğiyle beraber uluslararası kamuoyunda ve özellikle Amerika'nın müttefikleri arasında oluşan Amerika'nın dünya siyasetindeki rolünün ve temsil ettiği değerlerin neler olduğu konusundaki şüpheleri ortaya koymaktadır.

Selma BARDAKÇI

Amerikan siyasi sisteminin ve dış politikasının anlaşılmasında görsel olarak iyi bir malzeme sunan Amerikan siyasi dram dizisi *House of Cards*'in yeni sezonu Amerikan dış politikası tartışmalarında önemli bir yer tutan Suriye'ye yönelik askerî müdahale tartışmalarının yapıldığı sahnelerle süslenmiş, daha genel olarak bakıldığında ise, çiçeği burnunda Başkan Donald J. Trump'ın dizideki temsilcisi Frank Underwood'un alışılmışın dışında olan yeni siyasi sistem ve dış politika tahayyülü üzerine oturtulmuştur.

“Amerika küresel liderlik rolünden çekiliyor mu? Amerika liberal dünyanın savunuculuğunu yapmaktan vaz mı geçiyor? Dünyada Amerikan liderliğine duyulan güven azalıyor mu?” Elbette bu sorular ve bu soruların kamuoyunda tartışılmaya başlanması, Amerika'daki dış politika tartışmaları açısından yeni bir durum değil. Çünkü bu sorular, uzun bir zamandır Amerikan dış politikasının karşılaştığı çıkmazlar karşısında sorulmakta ve hem Amerikan kamuoyunda hem de Amerika'nın müttefikleri tarafından gündeme getirilmektedir. Bu kaygıların arkasında yer alan şüpheciliğin 45. ABD Başkanı Cumhuriyetçi

Donald Trump'ın göreve gelmesiyle de yeni bir boyut aldığı görülüyor. Trump'ın iş adamı geçmişi (*transactional*), etkileşimsel kurduğu ilişkiler ve uzun vadeli ilişkiler kurmak yerine kısa dönemde elde edilecek sonuçlara odaklanması, yeni dönem Amerikan dış politikasının oturacağı zeminle ilgili bazı ipuçları vermektedir.

Trump dönemi Amerikan dış politikasının temel prensipleri ve bir Trump doktrininin varlığından bahsedebilmek için henüz erken olsa da, Trump'ın göreve gelmesiyle birlikte “Önce Amerika” başlığı altında yaptığı açıklamalar, bu konudaki tartışmaları alevlendirmiştir. Özellikle son günlerde “Önce Amerika” politikası bağlamında değerler ve çıkarlar tartışması ön plana çıkmaktadır. Nitekim, ABD Dışişleri Bakanı Tillerson, bu anlayışın bileşenlerini anlattığı konuşmada, değerler ve çıkarlar denklemine dikkat çekmiştir. ABD'nin yeni dış politika prensipleri ve formülasyonuna dair bu konuşmadan çıkartılabilecek sonuçlar arasında Amerika'nın Trump dönemiyle beraber artık dış politikada normatif açıklamalar yapmaktan kaçınacağı, insan hakları ve demokrasi gibi konuların öncelik konusu olmaktan çıkarılarak Amerikan çıkarlarının önceliklendirileceği söylenebilir.

Buradan yola çıkarak Amerika'nın uzun zamandır üzerinde hemfikir olunan küresel liberal düzenin savunuculuğu konusunda, çok da ön saflarda yer almayacağı ve bu anlayış doğrultusunda uluslararası yük paylaşımında ve sorumluluklarda daha az istekli davranacağı beklenecektir.

Dış politika elitleri ve karar vericiler arasında “değerler mi çıkarlar mı önceliklendirilmeli” tartışmalarından rahatsız olanlar da var. Böyle bir ayrıma gidilmesinin doğru olmadığını, liberal değerlerin küresel düzeyde savunulmasının ve bunların sözcülüğünün yapılmasının Amerikan ulusal çıkarları için şart olduğunu, birinin diğerine tercih edilmesinin yanlışlığını savunanlar kaygılarını dillendirmeye başladılar. “Önce Amerika” politikasından yola çıkarak ABD'nin izolasyonist bir dış politika tercihi yapacağına yönelik tartışmalar da gündemdeki yerini almıştır. Ancak Amerika'nın sahip olduğu siyasi ve ekonomik gücün Amerikan geleneksel dış politika tartışmaları içerisinde –bir dönemin dominant yaklaşımı olan– izolasyonizme dönüşü dış politika yaklaşımı alternatiflerinin dışına çıkarttığı da çok açıktır. Açıkçası şu anki tabloda hem Amerikan hem de küresel kamuoyu düzeyinde

“Önce Amerika” politikasının içeriğiyle ilgili net olarak bir değerlendirilmenin yapılması çok kolay değildir. Bu politikayla Amerika'nın uluslararası arenada daha az müdahaleci bir yaklaşım benimseyeceği yorumları yapılırken, Amerika'nın Suriye'deki füze operasyonu kararı, diğer yandan Afganistan'a ek asker sevkياتının yapılmasıyla ilgili kararlar bu politikanın içeriği, tutarlılığı ve somut olmayışı gibi kaygıları canlı tutuyor.

Pew Araştırma Merkezi'nin en son açıkladığı anketin sonuçlarına göre Trump'ın yönetime gelmesiyle birlikte ABD'nin küresel liderliği ve ABD Başkanı'na ve dış politikasına duyulan güven konusunda bir popülarite kaybının yaşandığı görülüyor. Bu sonuçlar, Trump'ın liderliğiyle beraber uluslararası kamuoyunda ve özellikle Amerika'nın müttefikleri arasında oluşan Amerika'nın dünya siyasetindeki rolünün ve temsil ettiği değerlerin neler olduğu konusundaki şüpheleri ortaya koymaktadır. Trump'ın ve genel olarak Amerika'nın uluslararası kamuoyundaki popülarite kaybının başlıca nedenleri arasında Trump'ın uluslararası ticaret ve iklim anlaşmalarından çekilme kararı, Meksika sınırına örmek istediği duvar, bazı Müslüman ülke vatandaşlarına yönelik getirmek istediği vize yasağı gibi konular anket sonuçlarını ortaya çıkardığı gelişmeler olarak not ediliyor. Buradan da anlaşılacağı üzere, Trump'ın popülaritesi, henüz görevi yeni devralmasına rağmen Obama'dan daha düşüktür. Bu sonuçlara bakarak Amerika'nın küresel liberal düzenin savunucusu ve uluslararası ilişkilerin en güçlü temsilcisi olduğu gibi konularda global düzeyde bir

kaygının başladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu tespiti güçlendirecek bir başka yorum da Trump'ın kendi partisinin en tecrübeli ve önemli isimlerinden Arizona Senatörü John McCain'den gelmiştir. McCain, Amerikan liderliğinin Obama döneminde daha iyi olduğunu söyleyerek, Amerikan liderliğinin hem global hem de ulusal düzeyde sorgulandığını vurgulamıştır. Bilindiği gibi aynı McCain Obama dönemi dış politikasını özellikle Suriye'de takındığı pasif tutum yüzünden çokça eleştirmiş ve Amerika'nın yarattığı güç boşluğunu terörist örgütlerin ve Rusya'nın doldurduğunu defalarca söylemiştir. Dolayısıyla Trump kendi partisinden de özellikle dış politika konusunda pek çok eleştiriye maruz kalmaktadır. Yine başka bir eleştiri Güney Karolina Senatörü Lindsay Graham'dan gelmiş ve Trump'ın dış politika konusunda herhangi bir bilgisinin olmadığını, özellikle Rusya tehdidinin bertaraf edilmesi konusunda Kongre'nin Başkan üzerindeki baskıyı arttıracığını söylemiştir.

Trump'ın dışişleri bakanlığı ve yurt dışındaki ABD temsilcilerine henüz atamaları yapmamış olması da oldukça eleştiriliyor. Bu durumun ABD'nin uluslararası alandaki görünürlüğüne ve imajına zarar verdiği konuşuluyor. Dışişleri Bakanı Tillerson ile ilgili şu detayı vermekte fayda olabilir. Washington DC'den bakıldığında Tillerson konusunda bir uzlaşmanın olduğu söylenebilir. Trump'ın yönetiminden memnun olmayan birçok Demokrat bürokratin Tillerson konusunda çok büyük çekincelere sahip olmadığı görülüyor. Dış politika

tecrübesi olmasa da bakanlık görevinden önce yapmış olduğu Exxon Mobil CEO'luğu tecrübesi nedeniyle dünya liderleri ve global alanda önemli karar vericilerle görüşmeler yaptığı, müzakere ve pazarlık süreçlerinde bulunduğu için bu konuda Tillerson'u bir güven verdiği söylenebilir. Trump'ın sosyal medyadaki varlığı da tartışma konularının arasında. Özellikle attığı tweetlerin danışmanları ve yakın çevresi tarafından hoş karşılanmadığı ve işlerini zora soktuğu belirtiliyor. Kamuoyuna yapacağı açıklamalardan önce kendisine verilen bilgileri kullanmaması ve uzun bulması da Amerikan medyasında Trump'ın eleştirildiği konular arasında yerini alıyor. Dolayısıyla hem ulusal hem de uluslararası alanda Trump'ın dış politikadaki rolü ve kararları günden güne sorgulanır hale gelmektedir.

Suriye'de devam eden kriz Amerikan dış politikasının prensiplerinin ve küresel liderliğinin test edilebileceği bir vaka olarak karşımızda durmaktadır. Obama başından itibaren Ortadoğu'da daha da özel olarak Suriye'de bırakmak istediği miras konusunda çok netti. Suriye'de herhangi bir müdahalede bulunmayacağını sinyallerini her defasında veriyordu. Hatta Suriye meselesi üzerinden Türk-Amerikan ilişkilerinin konuşulduğu Washington DC'deki düşünce kuruluşlarında yapılan tartışmalarda, karşılıklı heyet ziyaretlerinde Amerikalı yetkililer, Türk tarafını Obama'nın Suriye'ye müdahalede bulunabileceği konusunda yüksek beklentiler içerisine girmemeleri konusunda uyardığı da bilinmektedir.

Peki Trump'ın Ortadoğu politikası ve Suriye planı üzerine neler söylenebilir? Trump'ın dış

politika ajandasını açıkladığı konuşmasında Ortadoğu politikasıyla ilgili prensipler noktasında şunlara değiniyor: Ortadoğu'nun "radikal İslamcı" terör örgütlerden temizlenmesi, istikrarın sağlanması ve radikal değişimlerin desteklenmesi. Bu noktada Trump'ın Ortadoğu'da demokrasi ve insan hakları meseleleriyle çok ilgilenmeyeceğini ve istikrarı sağladığı düşünülen liderlerle yakın ilişkiler kuracağını söylemek yanlış olmayacaktır. Yakın zamanda Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkelerin liderleriyle geliştirdiği diyalog da buna işaret etmektedir. Trump'ın bu yaklaşımı Arap Baharının bugün geldiği noktaya itibarıyla yüksek sesle dillendirilen şu argümanı da desteklemektedir: "Arap Baharı sonrası ortaya çıkan istikrarsızlık, artan terörizm ve mülteci sorunu gibi krizler eski düzeni ve otoriter yönetimleri aratır olmuştur." Bu görüşe göre Arap Baharı Ortadoğu için radikal bir değişimdir ve şu anda yaşanan istikrarsızlığın temel sebebidir. Dolayısıyla toplumu bir arada tutan ve istikrarı sağlayan eski düzenin bekçileri güçlü ve otoriter liderleri, Arap Baharının getirdiği ve demokrasi yolunda ilerlemesi zaman alacak değişime tercih eden bu argüman güçlenmektedir. Trump'ın Ortadoğu'daki tercihleri bu argümana yakın gruplar tarafından da desteklenmektedir.

Ortadoğu'da takındığı pasif tutumla eleştirilen Obama'dan sonra yönetime gelen Trump'ın henüz bir Suriye planının olmadığı görülüyor. Suriye'de Amerika'nın ortakları kimlerdir? Amerika'nın Suriye Kürtleri ve YPG ile ilişkisinin ana dinamikleri nelerdir? Amerikalıların IŞİD'in bitirilmesi veya IŞİD'in hâkim olduğu şehirlerden

temizlenmesinden sonrası için bir planı var mıdır? Bu arada IŞİD'in yok edilmesi noktasında ABD'nin bir diğer terör örgütü olan YPG'yi desteklemesi de eleştirilmektedir. En son Savunma Bakanı Mattis'in yaptığı açıklama sonrasında da YPG'ye silah yardımının devam edeceği kararıyla ilgili olarak Soğuk Savaş döneminde Amerika'nın komünizmle mücadele noktasında İslamcı grupları desteklemesi politikasının yanlışlığı hatırlatılmış ve bu politikanın sonuçlarının Amerikan çıkarlarını ve güvenliğini uzun dönemde nasıl zedelediğine dair yorumlar da yapılmıştır. Bu soruların ve kaygıların gündemde olması, Amerika'nın Ortadoğu'da dört başı mamur bir planının olmadığı gerçeğini de gözler önüne seriyor. Amerika'da elbette Başkının dış politikadaki ağırlığı ve gemiyi götürmek istediği güzergâh genel dış politika prensipleri açısından belirleyici olsa da ilk aşamada radikal kararların alınması zaman alabiliyor. Nitekim, Afganistan'a ek asker gönderme kararının "Önce Amerika" politikasıyla ve Trump'ın seçim kampanyası vaatleriyle çeliştiğini düşünenler çoğunlukta.

Trump'ın dış yardım ve uluslararası kalkınma programlarına verilen bütçelerde kesintiye gitmesinin de uzun dönemde Amerikan çıkarları ve güvenliğine zarar vereceği düşünülüyor. Özellikle Amerika'nın yumuşak gücünü gösteren uluslararası ekonomik ve sosyal yardımlarda kesintiye gidilmesinin var olan krizlerin daha da derinleşmesine neden olacağına inanılıyor. Amerika'nın askerî sert gücünün yumuşak gücüyle dengelenmesi gerektiğine inananlar, uluslararası kalkınma programlarına ve projelerine verilen desteğin ve fonun

devam etmesi gerektiğini savunuyor. Geçtiğimiz günlerde üst düzey emekli generallerden oluşan bir grup, Trump'a bir mektup yazarak Amerika'nın küresel imajının ve algısının da Amerika'nın ulusal çıkarı ve güvenliği için önemli olduğunun altını çizdi. Bu örnekten yola çıkarak Amerikan dış politikasının yeni döneminde yumuşak güce verilen önemin büyük ölçüde azalacağını söylemek mümkündür.

Sonuç olarak yeni Trump yönetimi ile birlikte Amerikan dış politikasında ne gibi değişimlerin yaşanacağı, temel prensiplerin neler olacağı ve Trump'ın bırakacağı mirasla ilgili keskin yorumlar yapabilmek için henüz çok erken. Elbette gün be gün yapılan açıklamalar ve gelişmeler karşısında alınan kararlarla birlikte yakın gelecekle ilgili tahminlerde bulunmak mümkün olsa da kendi atadığı bakanların açıklamalarıyla aynı gün içerisinde çelişen yorumlar yapan bir ABD Başkanı'nın uzun soluklu atacağı adımları tahmin etmek zor. Ancak şu söylenebilir ki Trump dönemi Amerika'nın küresel liderlik arayışına çok girmeyeceği, ABD gücünün ve kaynaklarının ortak iyi için kullanılması konusunda istekli olmayacağı görülüyor. Uluslararası toplumun ve ABD'nin müttefiklerinin pek çok konuda bundan sonra kendi başlarının çaresine bakmak durumunda olduğu gerçekliğiyle birlikte ABD dış politikasındaki belirsizliğin ve strateji yoksunluğunun getirdiği boşluğun hangi aktörler tarafından doldurulacağı da üzerine düşünülmesi gereken konular içerisinde yerini alıyor. ○

Araştırmacı